

LUND UNIVERSITY

Linkworker - Överbryggare, ett nödvändigt inslag i framgångsrika integrationsprojekt

Ewert, Susanne; Liedholm, Marianne; Lindberg, Göran

2004

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Ewert, S., Liedholm, M., & Lindberg, G. (2004). *Linkworker - Överbryggare, ett nödvändigt inslag i framgångsrika integrationsprojekt*. <http://www2.soc.lu.se/~socgli/linkworker.pdf>

Total number of authors:

3

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Linkworker-överbryggare, ett nödvändigt inslag i framgångsrika integrationsprojekt

Susanne Ewert, Marianne Liedholm och Göran Lindberg*

Abstract

Efter att ha utvärderat olika projekt, som utförts inom den svenska regeringens storstadssatsning under åren 1999- 2004 i Malmö, anser vi oss kunna dra några generella slutsatser om vad som karakteriserar framgångsrika metoder för att åstadkomma integration. Viktigast är att kommunikationskanaler öppnas i vilka information får flöda i alla riktningar. Men för att detta flöde skall bli verkligt förståelseskapande måste det finnas en grundläggande tillit mellan de inblandade t ex mellan nyinvandrade föräldrar och skolan eller mellan nyinvandrade och olika myndigheter. Detta sker effektivast på ett personligt plan där personer, som har förankring hos samtliga inblandade, får en viktig roll som mellanbänder. De senare har ibland haft olika benämningar som direkt pekat på rollens funktion. I Malmö har de omväxlande kallats integratörer, brobryggare och linkworkers. I andra fall har de ingen speciell titel men fungerar ändå i praktiken som mellanbänder. De kan vara anställda, förtroendevalda, "eldsjälar" eller helt enkelt aktiva medborgare. Vi föreslår termen överbryggare som samlingsbeteckning för personer som, medvetet eller omedvetet, hjälper skilda individer, grupper, myndighetsrepresentanter, arbetsgivare etc att få tillit och kontakt med varandra med följd att en integrations- och förståelseprocess kan påbörjas.

I artikeln demonstrerar vi överbryggarnas betydelse i olika anseenden med exempel från såväl framgångsrika som mindre lyckade integrationsprojekt. Vårt syfte är att förmedla insikter om integrationsprocessens problematik, vilka egenskaper som överbryggaren bör ha och vilka förhållanden och villkor som bör råda för att resultatet skall bli det önskade. Då två av författarna är sociologer och en etnolog kommer vi att peka på en del mer eller mindre uppenbara anknytningar både till etnologiska och sociologiska perspektiv. Inom sociologin bedömer vi framförallt insiktarna från den symboliska interaktionismen som fruktbara.

Mål och utfall för storstadssatsningen

Storstadssatsningens övergripande mål att bryta utvecklingen mot allt större etnisk segregation har föga samband med de sociala projekt som genomförts inom dess ram sedan starten 1998. Detta är så gott som samtliga utvärderare av satsningen eniga om. Endast ett långsiktigt stadsbyggnadsprogram kan åstadkomma någon verklig effekt på bostadssegregationen. Genom att löpande se till att utbyggnaden av stadens bostäder, service, kulturutbud, parker och arbetsplatser görs med hänsyn till att få stadsdelarna attraktiva för alla befolkningskategorier kan

* Detta är en bearbetad version av en artikel med samma titel som presenterades på Nordiska sociologikongressen i Malmö den 19-22 augusti 2004. Susanne Ewert (susanne.ewert@etn.lu.se), Etnologiska institutionen, Lunds Universitet. Marianne Liedholm (marianne.liedholm@soc.lu.se) och Göran Lindberg (goran.lindberg@soc.lu.se), Sociologiska institutionen Lunds universitet.

bosättningsmönstret på en ort förändras över tid. Knappast något av detta har ens påbörjats i storstadsområdena. Tvärtom har, om vi ser till Malmö, som varit vårt utvärderingsobjekt, stadsutbyggnaden skett i de banor som marknadskrafterna kan sägas ha utstakat. Detta innebär att det existerande segregationsmönstret blir styrande för vilken typ av bostäder som byggs och vilken service som förläggs i olika delar av staden. Ett undantag utgörs av utbyggnaden av Västra hamnen (BO-01-stadsdelen) men här sker en ensidig satsning på bostäder för en mycket inkomststark och avantgardistisk befolkningsgrupp. Vi kan således konstatera att målsättningen att bryta segregationen hela tiden motarbetas av kommersiella krafter och en stadsplanering som i första hand är följsam dessa. Omsorgen om markvärdena blir i realiteten styrande för stadsplaneringen och det vore naivt att tro att ett program som storstadssatsningen skulle förändra något i detta. Vad man kan beklaga är att regeringens proposition som styrte uppläggningsen av storstadssatsningen inte talat klarspråk om detta förhållande.

Flertalet av storstadssatsningens projekt har inriktats på att lindra oönskade effekter av den rumsliga segregationen samt att ge människor i invandrartäta och problemdrabbade stadsdelar ökade utsikter till integration i det svenska samhället trots att segregationen hela tiden försvårar en sådan utveckling. Våra och de flesta andras utvärderingar har i praktiken haft detta som huvudperspektiv på projekten och inte i vad mån de i något avseende förmått bryta den etniska segregationen i våra storstäder.

Under mer än fyra års tid har vi följt projekt som haft stöd från storstadssatsningen i Malmö. Det har varit fråga om processutvärderingar, huvudsakligen av kvalitativ art, i vilka vi strävat efter att ge deltagarna kontinuerliga rapporter om vad vi tyckt oss se av framgångar, bakslag och hinder, allt betraktat mot bakgrund av de lokala förutsättningarna i de olika stadsdelarna.¹ Av uppenbara skäl har dessa rapporter inte haft som främsta mål att ge bidrag till en mer generell kunskap om integrationsprocesser i samhället och hur man eventuellt kan stödja dessa med ”social ingenjörskonst”. I efterhand kan vi emellertid se att vi kommit att upptäcka, eller kanske snarare att återupptäcka, flera förhållanden som uppenbart låter sig länkas till socialpsykologisk teori och etnologiska perspektiv. Detta stärker iakttagelsernas validitet och gör att de kan ses som viktiga lärdomar inför framtida satsningar. I uppsatsen här presenterar vi kortfattat några av

¹ Ett stort antal rapporter har producerats under de år som projektet pågått. En samlande och sammanfattande rapportering ges i följande publikationer: Andersson, B., Bevelander, P., Broomé, P., Carlson, B., Liedholm, M., Otterbeck, J., Salameh, E.-K., Sörensen, J., Trulsson, J., & Ullberg, S. (2003a). *Malmö och storstadssatsningen. Sammanfattning från utvärderingsgrupperna vid Sociologiska institutionen, Lunds universitet och IMER, Malmö högskola*. Malmö: Malmö stad; Andersson, B., Liedholm, M., Otterbeck, J., Salameh, E.-K., Sörensen, J., Trulsson, J., & Ullberg, S. (2003c). *Fyra stadsdelar - fyra vägar mot integration. Storstadssatsningen i Malmö. Utvärdering av demokratiarbete och skolprojekt*. Malmö: Malmö stad, Bevelander, P., Broomé, P., Carlson, B., & Lindberg, G. (2003). *Variationer på framtidsmelodi. Storstadssatsningen i Malmö. Utvärdering av lokala arbets- och utvecklingscentra*. Malmö: Malmö stad.

iakttagelserna i generella termer samt konkretiserar dem genom att anföra exempel från vårt utvärderingsarbete.

Vikten av personliga länkar

Flera av storstadssatsningens projekt syftar till att göra fler invandrare delaktiga i det svenska samhället. Projekt för att få människor ut i arbetslivet har detta syfte utöver det uppenbara att minska invandrarnas beroende av ekonomiskt bistånd från samhället. Men hit hör även ansträngningar att få fler personer att rösta i de politiska valen, att samarbeta med skolan, att lära sig bättre svenska eller att rätt och slätt öka kunskapen om det svenska samhället.

Våra viktigaste iakttagelser har att göra med hur projekten förs ut och förankras i målgrupperna. Gång på gång visar det sig att en skillnad mellan lyckade och misslyckade projekt ligger i hur väl man lyckats skapa tillit och förståelse mellan de individer som man vill nå och fånga upp i en utvecklingsprocess och de aktörer som har ansvar för processen, antingen de nu är anställda eller ideellt arbetande.

För att få igång en utveckling mot större delaktighet måste kommunikationskanaler öppnas mellan dem som befinner sig utanför och oss som finns innanför det svenska samhället.² Ej sällan visar sig detta vara en stötesten. Långvarigt utanförskap ger identitetsförlust och mindrevärdes känslor. Hopp som väckts och släckts ett flertal gånger ger så småningom missmod och apati. Annonser, anslag, flygblad och liknande massmediala informationskanaler kan som regel inte bryta tveksamheten till att öppna sig för kommunikation.

Det är inte minst i detta sammanhang som det visar sig vara utomordentligt betydelsefullt att upprätta personliga relationer till individerna i målgruppen. Detta sker effektivast genom att personer, som har förankring hos samtliga inblandade, ges en viktig roll som mellanhänder. De senare har ibland haft olika benämningar som direkt pekat på rollens funktion. I Malmö har de omväxlande kallats integratörer, brobyggare och linkworkers. I andra fall har de ingen speciell titel men fungerar ändå i praktiken som mellanhänder. De kan vara anställda, förtroendevalda, ”eldsjälar” eller helt enkelt aktiva medborgare. Vi föreslår termen *överbryggare* som samlingsbeteckning för personer som, medvetet eller omedvetet, hjälper skilda individer, grupper,

² Vi använder gärna ett nätverksperspektiv när vi betraktar samhället. Man kan se samhället som ett gigantiskt nätverkssystem uppbyggt av relationer mellan människor på olika nivåer och med olika grad av koppling och närhet till varandra Borell, K., & Johansson, R. (1996). *Samhället som nätverk*. Lund: Studentlitteratur, Scott, J. (1992). *Social Network Analysis. A Handbook*. London: Sage Publications.; där relationerna mellan olika subsystem kan vara särskilt problematiska Somerville, P., & Steele, A. (1996). Housing implementation: the role of mediation. *Scandinavian housing and planning research*, 13, 147-162. och där inte minst invandrare befinner sig i periferin.

myndighetsrepresentanter, arbetsgivare etc. att få kontakt med varandra med följd att en integrations- och förståelseprocess kan påbörjas.

Vi har tidigare uppmärksammat hur husvärdar under vissa förutsättningar kan få en utomordentligt viktig roll för att underlätta kommunikationen mellan boende och bostadsföretag (Liedholm and Lindberg 1999). Storskaligt uppbyggda fastighetsförvaltningar som saknar denna mänskliga länk till de boende får ofta stora problem med sin skötsel och förlust av goodwill. Detta gäller i särskilt hög grad då stora delar av de boende även i övrigt har svag förankring i samhället (Liedholm and Lindberg 2002). Under senare år har man insett betydelsen av detta i flera bostadsföretag t.ex. i MKB i Malmö och i SB i Stockholm, vilket lett till framgångsrika organisationsförändringar som inneburit att makt och myndighet givits åt anställda som befinner sig bildligt och bokstavligen nära de boende.

Utvärderingarna av storstadsprojekten har visat att rollen som överbryggare är omistligt viktig i flera andra situationer då människor, som av en eller annan anledning står långt ifrån varandra socialt sett, behöver samverka eller informeras. Färska exempel på hur viktiga överbryggarna kan vara för att få igång och vidmakthålla en utveckling mot bättre förståelse återfinns i våra senaste rapporter som avsett utvärdering av projekt för att sprida hälsoinformation respektive för att öka invandrarföräldrars samverkan med skolan (Ewert 2004; Liedholm and Lindberg 2004).

Munkhätteskolan, som ligger i en invandrar tät stadsdel i Malmö uppvisar den vanliga bilden av stora svårigheter att få till stånd ett förtroendefullt samarbete med föräldrar och elever som invandrat till Sverige under 90-talet och som ännu har stora problem med det svenska språket. Under våren 2003 startades ett projekt med deltagande av tolv arbetslösa men högutbildade personer som hade sitt modersmål i de språkgrupper som var närmast aktuella (albanska, serbokroatiska/bosniska, persiska, kurdiska och arabiska).³ Flera av dem hade lång erfarenhet som pedagoger i sina hemländer och de övriga representerade yrken som arkitekt, inredningsarkitekt och nationalekonom. Efter en trevande start där fyra av de ursprungliga deltagarna slutade, kom man under hösten 2003 fram till arbetsformer som i långa stycken tycktes oss fungera väl även om där också fanns begränsningar som främst hängde samman med det svenska skolsystemet och rådande skolkulturen. Deltagarna i projektet kallades för "linkworkers" och de har haft ett uppdrag som inneburit att en tredjedel av tiden förutsatts avsättas till arbete

³ Projektet genomfördes i samarbete med det lokala "Arbets- och utvecklingscentrat" och var alltså också tänkt som ett arbetsmarknadsprojekt. Om våra utvärderingar av de senare i Malmö se Bevelander, P., Broomé, P., Carlson, B., & Lindberg, G. (2003). *Variationer på framtidsmelodi. Storstadsatsningen i Malmö. Utvärdering av lokala arbets- och utvecklingscentra*. Malmö: Malmö stad, Lindberg, G. (2003). *Individcentrerad arbetsförmedling i samverkan. Processutvärdering av Arbets- och utvecklingscentra i Fosie, Hyllie och Södra Innerstaden*. Lund: Sociologiska institutionen, Lunds universitet.

med eleverna i skolan, en tredjedel användas till kontakter med föräldrarna och en tredjedel ägnas åt egen utbildning.⁴

Av de många positiva effekter⁵ av projektet som vi kunde iaktta vill vi här framhålla vad som åstadkoms i kontakten mellan skola och föräldrarna. Att detta är en betydelsefull länk kan inte nog poängteras. ” Det är A och O att man har en bra dialog med föräldrarna. Vi kan jobba oss blåa här i skolan om vi inte har stöttning och förståelse från föräldrarna”, sa en lärare.

För att upprätta kontakten med föräldrarna hade deltagarna instruktion att använde alla upptänkliga kanaler och inte minst personliga påtryckningar genom telefonkontakt och hembesök. Ett inslag i arbetet var också att man la upp en serie träffar med föräldrarna⁶ som bestod av en gemensam session där svenska var huvudspråket följt av möten i de olika språkgrupperna.

Vår tolkning av projektets resultat är att det inneburit att kontakterna mellan skolan och föräldrarna har ökat. Man håller på att bygga upp en varierad och ”naturlig” föräldrakontakt, som inte innebär kontakt enbart när problemen tornar upp sig. Föräldrarna blir bättre informerade om skolan, de blir påminda och uppringda i olika sammanhang och kan lättare följa med i skolans arbete och på olika sätt stötta barnen i deras skolarbete. Barnen stimuleras att bete sig bättre i skolan när det finns vuxna personer där som har egen erfarenhet av och kontakt med två av barnens viktigaste världar – hemmet och skolan. Barnen och föräldrarna får stöd i överbryggandet mellan två kulturer, ursprungskulturen och den svenska. Betydelsen av ömsesidig respekt och förståelse mellan skola och hem accentueras. Föräldrarna får en bättre chans att sätta sig in i och förstå det svenska skolsystemet och skolan får ökad möjlighet att sätta sig in i föräldrarnas/barnens situation och deras kunskap och inställning till den svenska skolan. Föräldrarnas betydelse för skolarbetet poängteras. Vad som händer i skolan beror inte bara på skolan. Skola och föräldrar träffas oftare, vilket också innebär att föräldrarna träffas oftare och

⁴ Tidigare erfarenheter från liknande projekt har varit att de inte sällan slutat i besvikelse eftersom deltagarna inte kunnat få ut något direkt meriteringsvärde av det nedlagda arbetet. Detta har motiverat utbildningsmomentet. De flesta av deltagarna har ägnat sig kurser i svenska men även datorkurser har förekommit. Några fick också dispens och kunde ägna sig helt och hållet åt de andra arbetsuppgifterna. Erfarenheten var inte odelat positiva. Flera av deltagarna upplevde utbildningsinslaget som stressande när de helst ville arbeta helhjärtat med de andra uppgifterna och några lärare anmärkte på att det försvårade uppläggningsen av skolarbetet eftersom ”linkworkern” inte var tillgänglig under hela arbetsveckan,

⁵ Linkworkern kunde t ex. inte sällan ge språkhjälp åt elever med bristfällig kunskap i svenska som gjorde att läsförståelsen ökade vilket inte minst kunde betyda mycket i ämnen som matematik och fysik. Elevernas ångest när de inget förstår av boken eller lärarens instruktioner kunde många mildras vilket väsentligt ökade inlärningsförmågan.

⁶ Avsikten var givetvis att också lärarna skulle komma till dessa träffar. På denna punkt var projektet en besvikelse eftersom dessa i stort sett uteblev, oftast med hänvisning till sin påfrestande arbetssituation. Kanske hade det behövts ett linworkerprojekt som hade haft till uppgift att öka lärarnas förståelse för vikten av kontakterna med föräldrarna.

sinsemellan kan diskutera och stärka varandra. Festerna leder allmänt till ökad social samvaro och ökat välbefinnande. Lärarna har lättare kunnat både delge sin syn på eleverna och situationen och tillägna sig föräldrarnas syn. Ökad samsyn och ökat samarbete om elevernas bästa har kunnat inledas. Akuta problem har kunnat tas upp i det akuta skedet.

Det är viktigt att inse att linkworkerns insats inte främst är av språklig art även om kunskaper i såväl svenska som de aktuella modersmålen är nödvändig för att något skall ske. Linkworkerna har kunnat bidra inte bara med språklig tolkning utan även med kulturell översättning eller kulturellt klagörande. Detta har varit viktigt för att förmå föräldrarna och lärarna att förstå varandras perspektiv vilket utgör en god grund för ett förtroendefullt samarbete.

Vårt andra exempel demonstrerar tydligt hur viktig denna kulturella dimension är då vi vill skapa förståelse för och insikter i hur man bör leva och bete sig för att öka utsikterna för ett gott liv i det svenska samhället och för att det svenska systemet för frisk- och sjukvård skall kunna fås att fungera även för "nysvenskarna". Hälsoinformatörsprojektet har pågått sedan 2001 i Malmö och innebär liksom i det föregående exemplet att man rekryterat arbetslösa högutbildade invandrare med erfarenhet av hälso- och sjukvård i sina forna hemländer och som därutöver är väl förtrogna med strukturerna i den svenska vården. HI:s främsta uppgift är att etablera kontakt och informera om hälsa och egenvård men fungerar även som en resurs vid vårdcentraler med många sökande med ursprung i andra kulturer och samhällen än det svenska. Förutom vårdcentraler verkar hälsoinformatörerna med preventivt hälsoarbete på mötesplatser, öppna förskolor, skolor och fysiotek⁷.

Ja det är lustigt hon går in liksom på något sätt och det hakar i. Med de orden beskriver en informant hur hälsoinformatören (HI) lyckats förmedla strukturella skillnader mellan det forna hemlandets sjukvård och den svenska. Många gånger börjar informationen om hälsa just i en förståelse av samhälleliga strukturer, t.ex. att man på vårdcentralen (VC) tar en nummerlapp och väntar på sin tur för att sedan få träffa en sjuksköterska. Efter mötet med sköterskan kan det vid behov bli fråga om att få en läkartid. Bestämmelserna kan tyckas enkla att förstå och följa men kan i mötet med vårdsökande som har erfarenhet av ett annat sjukvårdssystem skapa problem. Man kan t.ex. kräva att bli omhändertagen omedelbart och då absolut inte av en sköterska utan av en doktor. *Vi har pratat och informerat men det är ingen som har litat på vad vi har sagt. Utan man har fortsatt till en annan VC*

⁷ I stadsdelen Fosie har öppnats en tränings- och gymnastiklokal till vilken människor från hela staden kan komma för att träning, bland annat på recept från läkare. Inrättningen är också kopplat till Arbets- och utvecklingscentrat som finns i Fosie.

och försökt få tag på en annan doktor eller återkommit hit igen. Det har varit mycket tid som har gått åt till rent tjat därför att man inte har kunnat få förtroendet. Det har varit jättejobbigt men det är jättebra nu.

Förtroendet som informanten talar om kan betraktas ur två aspekter. I ovanstående fall hade det inte fungerat med en tolk, eller ens med en sjuksköterska från samma land, det var inte den sortens språkförbistring som var problemet. Här behövdes en person med kunskap om båda sjukvårdssystemen som dessutom hade *mandat* att föra det samtalet. I egenskap av sin profession hade HI det mandatet till skillnad från den övriga vårdpersonalen. Den nya kunskapen om den ”svenska” sjuksköterskans kompetens ”hakade” inte i förrän HI kunde relatera förståelsen till erfarenheter i hemlandet och klargöra skillnaden. Först då fick sjuksköterskan förtroende och det blev tydligt att reglerna inte handlade om rasism utan om att sköterskor utbildade i Sverige har en högre kompetens än sköterskorna i hemlandet och att bestämmelserna är lika för alla som söker hjälp genom VC.

Att *baka i* och *skapa förtroende* är nyckelbegrepp för att tolka hur en framgångsrik *överbryggare* arbetar. Detta äger förmodligen sin riktighet i alla situationer när kommunikation önskas mellan individer och grupper som kommer ur olika sociokulturella grupper. Med ökat sociokulturellt avstånd och med större skillnader i tidigare livserfarenheter ökar också behovet av överbrygning på flera områden inom samhället (skola, arbetsliv, hälsovård, politik etc.). Invandringen på nittiotalet till i synnerhet våra större städer av människor från Afrika och Asien har accentuerat detta behov.

Vår uppfattning är att mycket av kraften i rollen som överbryggare blir begripligt i perspektivet av den symboliska interaktionismen.⁸ Den identitetsförlust som ofta blir följden av att flytta till ett främmande land gör individen öppen för en sekundär socialisationsprocess där överbryggaren kan få en viktig roll som ”the important other”.⁹ En mycket vanlig erfarenhet är att invandraren känner sig negligerad och osynliggjord i kontakterna med det svenska samhället. Inget av det som han eller hon utträttat tidigare i form av examina eller yrkeserfarenheter tycks ha något värde i den nya kontexten. För att kunna bygga upp en trygg identitet i det nya landet kan individen behöva hjälp med att bli sedd av någon som redan har ett fotfäste i samhället. Vi kan se att projekt som

⁸ Vi har tidigare behandlat detta utförligare i Andersson, B., Liedholm, M., Lindberg, G., & Sörensen, J. (2002). The importance of good linkwork. Experiences from integration projects in Malmö, Sweden, *ENHR Conference in Tirana, 26-28 May 2003*. Tirana: Department of Sociology, Lund University.

⁹ De självklara referenserna här går naturligtvis till Blumer, H. (1986 (1969)). *Symbolic Interactionism. Perspective and Method*. Berkley: University of California, Cooley, C. H. (1902 (1922)). *Human Nature and Social Order*. New York: Schribner's, Mead, G. H. (1934). *Mind, Self, & Society, from the standpoint of Social Behaviorist*. Chicago: The university of Chicago press.

har ett inslag av mentorskap av detta slag ofta får en stor betydelse för de berörda och att projekt som inte försöker knyta personliga band till individerna inte sällan slutar i fiaskon.

Rollen som överbryggare ställer naturligtvis också krav på särskild kompetens och på särskilda villkor för att fungera väl. God språkkunskap, kulturell och social kompetens hör hit. Det är vidare mycket viktigt att överbryggaren kan skapa sig respekt och förankring både på den ”svenska sidan” och den ”främmande”. Sist men inte minst är det fråga om att överbryggaren har mandat, vilja och förmåga att agera självständigt för få igång och vidmakthålla en kommunikationsprocess mellan ”oss” och dem som ännu står utanför. Detta tema återkommer vi till i slutet av artikeln.

Starka och svaga nätverk

I vår utvärdering av storstadssatsningen i Malmö har vi uppmärksammat och diskuterat starka respektive svaga nätverks betydelse för integrationsprocessen och möjligheten att strategiskt använda sig av dem för att uppnå ökad integration. Den grova uppdelningen i svenskar och invandrare är uppenbar, men också en mera specifik fragmenteringen efter religion, etnisk tillhörighet och klaner är påtaglig i de invandrartäta stadsdelar vi utvärderat och kommunikationen mellan dem inte sällan obefintlig eller liten, ibland även fientlig snarare än vänlig. Svårigheterna att mötas och kommunicera kan bero på etniska och kulturella skillnader, brist på förenande mötesplatser respektive gemensamma angelägenheter, ovana att konfronteras med varandra etc. Vi har också observerat specifika intressegrupper, såsom boendegrupper, kulturella föreningar etc., vilka med varierande kraft och dito konsekvenser haft betydelse för utvecklingen. Ofta har de bidragit till ökad integration, men vid några tillfällen har de varit ett hinder för integrationsarbetet. Grupper och föreningar kan vara så slutna att ingen spontant kan ta sig in i dem, medan andra kan vara vidöppna och välkomnande. En del av de fenomen och den utveckling vi sett kan, menar vi, med fördel diskuteras och förklaras i termerna av starka och svaga nätverk.

Ett nätverk kan vara starkt, svagt eller frånvarande. Nätverkets styrka har enligt Granovetter samband med en kombination av tidsåtgång, emotionell intensitet, intimitet och ömsesidighet.

The strength of ties is a (probably linear) combination of the amount of time, the emotional intensity, the intimacy (mutual confiding) and the reciprocal services, which characterize the tie. (Granovetter 1973)

När man talar om starka nätverk och strong ties tänker man oftast på mindre och i sammanhanget väldefinierade grupper, medan de svaga nätverken och weak ties leder tankarna till

relationer mellan grupper, och till grupper som inte definieras som primärgrupper. Ett kännetecken för de svaga nätverken är att de på ett funktionellt sätt förenar en mängd människor utan att vare sig stänga inne eller sluta ute människor. Fler människor kan således nås genom svaga än starka nätverk. I de svaga nätverken kan man förenas kring något behov, tema, intresseområde etc. men också pragmatiskt och instrumentellt dra nytta av nätverkets olika förgreningar. Detta gör det svaga nätverket gynnsamt med tanke på kommunikation och praktisk nytta.

Möjligheten att få kontakt med olika delar av samhället får antas öka om det finns ett utbrett svagt nätverk. En betydelsefull aspekt med hänsyn till integrationsprocessen är att svaga länkar fungerar som broar mellan olika gruppkonstellationer och förmedlar kommunikation mellan indirekta kontakter, medan starka länkar inte har den funktionen. Personer med tillgång till många "weak ties" har således goda chanser att nås av olika slag av information och influenser genom de olika kontakter och lokala broar de har kontakt med. Detta innebär att de svaga nätverken är betydelsefulla som både som förbindelseskopande länkar och humaniserande faktor. Det finns dock ingen anledning att sätta dessa nätverk emot varandra, båda behövs. De starka nätverken är betydelsefulla i det individuella sammanhanget, men kan sett i ett samhällsperspektiv innebära fragmentarisering istället för integrering¹⁰(Granovetter 1973). Förekomst av och manipulering av svaga nätverk skulle således kunna vara en förutsättning för eller åtminstone underlätta en gemensam ansträngning för gemensamma mål, eller integrations- och communityarbete.

Utveckling och aktivering av svaga nätverk menar vi kan ske på olika sätt beroende på betingelserna, mandatet och anpassningen/flexibiliteten, något som vi ska exemplifiera nedan. En gemensam nämnare är dock att ledarna, de som arbetar som linkworker eller överbryggare, har förtroende hos olika parter och mandat att nyttja redan befintliga broar respektive stimulera byggande av nya broar till och mellan nätverk där medlemmarna är isolerade i sin egen krets. Ett aber är att förtroende och nätverk, som Granovetter poängterar (Granovetter 1973), är tätt sammanbundna. Förtroende byggs ofta upp i den nära kontakten eller genom att någon man har kontakt med kan garantera personens trovärdighet. Ett svagt och öppet nätverk kan således underlätta uppbyggnaden av förtroende medan ett fragmentariserat nätverkssystem kan försvåra möjligheten att skapa brett förtroende och arbeta effektivt som linkworker eller överbryggare.

¹⁰ Granovetter, M. S. (1973). The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology*, 78.

Hyllie är en stadsdel med förhållandevis enhetlig struktur och sammanhållna grupper. Här har man i det lokala utvecklingsarbete som genomförts inom storstadssatsningens ram i hög grad utgått från de gemenskaper som finns i form av släktskaps, språk- och nationsgrupper och riktat åtgärderna specifikt mot tre invandrargrupper. Tonvikten har legat på att utnyttja den starka solidaritet med varandra som ofta präglar det vi kallar *starka nätverk*.¹¹ Att få igång och knyta kontakter med starka nätverk kan vara ett medel att snabbt och effektivt sätta igång att arbeta med integrationsmålet, vilket vi anser demonstreras av integrerarnas insatser i Hyllie. Integrerarna som motsvarar vad vi kallar överbryggare, har varit tre till antalet. De har representerat samma etniska härkomst som målgrupperna och i princip koncentrerat sig på att nå och engagera ”de egna”. Genom intensiva och nära kontakter har de nått ut till många inom nätverkskretsen och fått deras förtroende. Nya interna aktiviteter och nätverkskonstellationer har bildats, t.ex. kvinnliga nätverk, i avsikt att stärka grupperna med ökad integration i sikte. I första hand har man således ökat och förtätat länkarna inom det egna nätverket och med integrerarens hjälp arbetat med att underlätta gruppens kontakt med det svenska samhället. Avsikten har dock också varit att man bland annat med de tre integrerarnas hjälp efterhand ska bygga fler broar både mellan de invandrargrupper som varit satsningens specifika målgrupp och med grupper/individer utanför denna krets. Erfarenheterna visar att det under de betingelser som gällt i detta område, d.v.s. en stark koncentration av några koncisa invandrargrupper, kan vara fruktbart att strategiskt rikta in sig på dem. Det finns dock också en risk med att i hög grad fokusera på de starka nätverken, nämligen att de lätt utesluter dem som inte passar in i de sociala kategorier som utgör deras bas. Detta kan bilda grogrund för utanförskap och konflikter. För att få en mera spridd integration behövs de brobyggande och instrumentellt verksamma svaga nätverken. De behövs inte minst för att idéer, influenser, och information ska kommuniceras utanför den egna kretsen.

I Södra Innerstaden, som varierar starkt såväl fysiskt, socialt som befolkningsmässigt, har man tagit geografiska delområden och intressegemenskaper som utgångspunkt för nätverksbyggandet, snarare än den etniska tillhörigheten. Genom att dra nytta av de föreningar och intressegrupper som redan finns och arbeta för att öka utbudet av olika aktiviteter och träffpunkter har man försökt anknyta till befolkningens varierande intressen och behov. Även i denna stadsdel har man använt sig av överbryggare av olika nationaliteter, motsvarande en del av den mängd nationaliteter som finns representerade i stadsdelen inklusive den svenska, och utlokaliserat dem i delområden och träffpunkter, *kvartershyft*, med uppgift att komma i kontakt med invånarna och

¹¹ Ibid, Granovetter, M. S. (1982). The Strength of Weak Ties: A Network Theory Revisited. In P. V. Marsden & N. Lin (Eds.), *Social Structure and Network Analysis*. Beverly Hills.

skapa en ökad dialog både mellan invånare och myndigheter och mellan invånarna själva, allt med ökad integration i syfte. Linkworkern – överbyggaren skulle fungera som en förmedlande-överbyggande länk. Ansatsen kan sägas ha gått ut på att stimulera *svaga nätverk*, i vilka grupper av invånarna har kontakt med varandra endast i begränsade avseenden som bestäms av den aktivitet som man samverkar i. Genom att en del av individerna deltar i flera av aktiviteterna länkas de ändå till varandra, direkt eller indirekt, om än med lösare band än i fallet med starka nätverk. Granovetter¹² beskriver denna situation som mindre konfliktskapande och mer i samklang med vad som kan ses som god livskvalitet i den urbana samhällsmiljön. De svaga nätverken är både förståelseskapande och funktionella. Att samlas kring ett intresse eller ett behov betyder att man skaffar sig en *associativ identitet*¹³, som innebär en tillhörighet och anknytning som man kan ha utan att behöva ge avkall på sin ”ursprungliga” identitet. Varje associativ identitet ger dock ett tillskott till den ”egna” identiteten och förhoppningsvis också en ökad förståelse för andras identiteter. Satsningen på de svaga nätverken har passat bra i Södra Innerstaden med sin mångfacetterade struktur. Det har också funnits många redan etablerade svaga nätverk att utgå ifrån, stärka och sammankoppla.

En jämförelse mellan Hyllie och Södra Innerstaden visar således hur olika metoder kan användas beroende på vilka betingelser som gäller.¹⁴ Viktigt är dock, menar vi, att de svaga nätverkens förenande och brobyggande funktion till slut kommer in i bilden.

... the point is that weak ties serve important life-needs of individuals, which cannot ordinarily be met through strong ones. In addition to emotional needs, these connect the individual with a wider community than his immediate circle, making possible mobility, opportunity, participation in community-wide activities and organisation, and a general sense of integration into wider community. (Granovetter 1982)

Vi har också i flera sammanhang sett exempel på hur lokala grupperingar eller redan etablerade boendeeliter *kan* vara ett hinder istället för en tillgång i arbetet med en boendedialog. Detta kan bland annat bero på att det finns gamla problem mellan grupper att bearbeta, men en förklaring kan också ligga i att det handlar om s.k. starka nätverk, som är trygghetsskapande genom sitt inneslutande, vilket kan minska benägenheten att öppna sig utåt och öka genomsläppligheten¹⁵. Å

¹² Ibid

¹³ (Roth 1996)

¹⁴ jfr även Andersson, B., Liedholm, M., Lindberg, G., & Sörensen, J. (2003b). The importance of good linkwork. Experiences from integration projects in Malmö, Sweden., *ENHR conference*. Tirana.

¹⁵ jfr. även Liedholm, M. (1991). *Boinflytande och deltagande som fenomen och process*. Lund: Sociologiska institutionen, Lunds Universitet., sid 182 ”I det dagliga livet kan cirklar lika väl sluta sig kring assyrier som svenska dagmamnor”).

andra sidan så är kanske dessa starka nätverk, denna homogenitet, tryggheten i något, förutsättningen för att ett utbyte och en kontakt mellan människor och grupper ska komma till stånd. ”Gruppens sammanhållning stärker dess medlemmar och de starkaste medlemmarnas ambition och rörlighet frigör gruppen”¹⁶. Svårigheten att skapa ett möte blir uppenbar om detta möte innebär ett hot mot det man står för. Ur integrationssynpunkt är dock stimulansen av weak ties, eller svaga nätverk, eftersträvansvärt. Ett område rikt på starka nätverk är inte självfallet väl sammanhållet, det kan vara fragmenterat. De svaga nätverken behövs som brobyggare och förenande länkar, de fungerar bättre som förmedlare av kontakter, information och tjänster än de starka. Teorin om de svaga nätverkens betydelse är i viss mån bestickande, då den motsäger teorier om alienation som en effekt av nätverkens försvagade karaktär¹⁷. Här är det snarare det motsatta som gäller. De svaga nätverken motverkar alienation, men uppkomsten av svaga nätverk kan stimuleras av respekt och trygghet i en egen grupp och upplevelsen av att deltagandet sker på någorlunda likvärdiga villkor.¹⁸

Ledarskapets betydelse

De goda resultat man erhållit i nätverksbygget har hög grad berott på att man haft språk- och kulturkompetenta och även i övrigt kompetenta linkworkers, som haft möjlighet att uppfylla kriterierna för ett bra linkwork; personliga kontakter, förtroende hos olika parter och mandat att agera.

I en av de stadsdelar vi studerat, Fosie, har man i boendedialogen i hög grad använt sig av redan etablerade nätverk och organisationer, vars sammanhållning skapat en hel del framgångsrika projekt, speciellt inom kulturområdet, men också haft en tendens att verka utestängande. Delegering till föreningar och en i övrigt förhållandevis passiv insats i nätverksarbetet menar vi har varit en av anledningarna till att man i Fosie fått kontakt med förhållandevis få invandrare. De ”resurspersoner”/överbyggare som anställdes för att stimulera boendedialogen hade enligt vår bedömning inte tillräckligt mandat att gå in och länka och aktivera. Processen är de boendes, hävdade man, och då bör de anställda ligga lågt och akta sig för att initiera och styra. Här ligger

¹⁶ Waltzer, M. (1988). *Om tolerans*. Stockholm: Atlas.

¹⁷ t.ex. Wirth, L. (1938). Urbanism as a way of life. *American Journal of Sociology*, XLIV., jfr även Granovetters diskussion Granovetter, M. S. (1973). The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology*, 78.

¹⁸ Om det ”lilla grannskapet” betydelse se Olsson, S., Cruse Sondén, G., & Ohlander, M. (1997). *Det lilla grannskapet - Gårdar, trapphus & socialt liv*. Göteborg.

ett dilemma, överlåtelsen av processen till de boende kan verka oantastlig, men för att processen verkligen ska bli de boendes krävs information, uppmuntran och hjälp att starta. Processen bör både skapas och utvecklas i en dialog och är ett gemensamt ansvar. Ansvaret för att den kommer igång och hålls vid liv vilar dock tungt på institutionen. Överbryggarens uppgift är att haka i, att fånga upp idéer och kontakter från invånarna och verka för att de uppmärksammas, respekteras och får effekt, men också att haka i och förmedla de intentioner, idéer och förhoppningar som uttrycks från samhällets politiska och förvaltande organisationer och sätta dess olika parter och nivåer i dialog med varandra.

I Södra Innerstaden förändrades överbryggarnas (linkworkernas) roll i takt med de erfarenheter projektet genererat. En erfarenhet som man omsatte i praktik var att överbryggaren inte bara fick vara en länk som fanns till och som kunde komma till användning först efter invånarnas initiativ. Överbryggaren måste aktivt undersöka terrängen och initiera åtgärder och verksamheter. Detta behöver inte tolkas som styrning utan kan tvärtom betraktas som en viktig del i en demokratiprocess. Till överbryggarens uppgift kan teoretiskt sett ligga att lösgöra förmågan (ability), d.v.s. avsaknad av inre hinder, och koppla samman den med möjligheterna (possibility) d.v.s. avsaknad av yttre hinder¹⁹. För att klara av detta, eller snarare närma sig denna uppgift, krävs en aktiv snarare än en inväntande insats. Överbryggaren får inte vara en länk som på grund av tveksamhet över sitt mandat kan fördröja utvecklingen, utan en länk som snabbt både kan fånga upp initiativ och problem och leda dem vidare, antingen med egen kraft eller genom kontakt med relevanta parter. Tydliggörande av uppgiften, synlighet i rollen och aktiv och samlande funktion är dels ett led i effektiviteten, dels en förutsättning för förtroendet. Förtroendet, en av grundförutsättningarna i överbryggarens arbete, bygger på trovärdighet och förutsägbarhet. Man måste veta vem man litar på och ha möjlighet att förutse vad denne står för.

I projektet med linkworkers i Munkhätteskolan uttrycktes också, i varje fall initialt, problem med ledarfunktionen. De projektanställda linkworkers fick själva ”känna sig fram” till sin plats och uppgift. Mandatet att vara linkworkers var tilldelad, men vilken ställning man skulle inta eller vad som ingick i uppgiften var inte klart klargjord för vare sig linkworkers, annan skolpersonal eller föräldrar, vilket skapade osäkerhet och rädsla hos linkworkerna för att trampa över gränsen och vålla förtret istället för att vara till nytta och visst ifrågasättande hos

¹⁹ Steven Lukes talar om maktens tre ansikten, makten över besluten, makten över agendan och den ideologiska makten (Lukes 1974). Han talar också om yttre och inre strukturella hinder (Lukes 1977). De yttre hindren är de reella och formella hinder som finns för utövande av inflytande och makt, de inre barriärerna bär vi inom oss som reminiscenser av socialisation och upplevda omständigheter. Förmåga (ability) definierar Lukes som avsaknad av inre hinder, möjlighet (opportunity) som avsaknad av yttre hinder.

I samband med studien av hälsoinformatörerna har mandatet och uppgiftens innehåll och gränser också diskuterats. Enligt vad som framkommit i intervjuerna så var det till att börja med många och ibland skeptiska frågor kring hälsoinformatörernas roll, t.ex. inom barnvårdscentralen. Oroliga röster har höjts för att hälsoinformatörerna skulle komma att ta över t.ex. barnsjuksköterskornas funktion: *För det är ju vårt arbete att ha rätt att informera om t.ex. kost.* Den ängslan har också avspeglats i mötet mellan hälsoinformatörerna och den övriga personalen och hälsoinformatörerna. Hälsoinformatörerna har ibland fått känna av gränsdragningen mellan rollerna på ett märkbart sätt. Även om tiden visat att hälsoinformatörernas information har varit ett gott komplement och inget annat, finns en viss reservation kvar. *Ja det som är hindret är ju språket men det är ju också det som är tillgången,* säger en informant. Att inte förstå språket utan att vara hänvisad till vad hälsoinformatörerna själva berättar att de sagt skapar således osäkerhet. *Det är väl det här lite att man gärna skulle vilja veta exakt vad de sa och hur de gjorde.* Uttryckt på annat sätt handlar det om förtroende, att våga lita på att hälsoinformatörerna inte bara har den utbildning som krävs, utan också fullt ut tillägnat sig svenska normer och föreskrifter.

Detta visar att hälsoinformatörernas roll har varit otydlig och säkerligen bidragit till att det varit extra svårt att veta vad uppdraget gått ut på. En informant menar att hon sett att det är svårt för hälsoinformatörerna att komma in och känna sig som ”en i gänget”. De problem som framförts vad gäller mötet mellan hälsoinformatörerna och målgruppen kan till stor del hänföras till otydlighet i introduktionen av hälsoinformatörernas uppdrag och roll såväl i förhållande till hälsoinformatörerna själva, till målgruppen som till den ordinarie personalen.

Betydelsen av att överbyggarnas uppgifter och mandat är tydliggjort, är byggt på förtroende och ger utrymme för självständigt och aktivt handlande framgår tydligt i de studier vi gjort av ”överbyggare” verksamma i olika sammanhang och funktioner. Det gäller såväl överbyggare vars uppgift och målgrupp har en bred spännvidd och överbyggare vars uppgift och målgrupp är mera specifik.

Vår betoning av att överbyggaren måste utöva ett aktivt ledarskap får inte uppfattas som att vi förordar en auktoritär ordning. Människor från en del kulturer är vana vid att ledare har en mycket auktoritär hållning och detta kan, i varje fall initialt, försvåra etablerandet av en demokratisk ledarstil. Men vi har sett att ett auktoritärt ledarskap ger om möjligt ännu större problem än vad frånvaron av ledarskap ger när det gäller uppgiften att starta en integrationsprocess. Det är ju inte fråga om att utföra en commandoraid ett krigsföretag eller att få en organisation att prestera resultat utan att få människor att av fri vilja kommunicera och

samverka med varandra i ett civilt samhälle. För en sådan uppgift fungerar inget annat än en demokratisk ledarstil.²⁰

Vikten av kontinuitet

Ledningsfunktionens/överbyggarens betydelse och betydelsen av kontinuitet och förutsägbarhet demonstreras också av en boendeförenings öde. Boendeföreningen Leonard var till att börja med finansierad av storstadssatsningen, höll till i en lägenhet i ett invandrartätt bostadsområde med en boende med invandrarbakgrund som effektiv linkworker/överbyggare inom kvarteret och länk till storstadssatsningen och dess kanaler. Föreningens verksamheter riktades i hög grad till kvarterets många barn, men aktiviteter för vuxna och gårdsarrangemang anordnades också. Utvecklingen såg mycket positiv ut, inte minst då bostadsföretaget också ställde sig bakom projektet. En process hade kommit igång i vilken boende, bostadsföretag och föreningar strävade åt samma håll, betraktade sig själva och varandra som resurser och försökte göra det kortsiktiga projektet till ett långsiktigt åtagande. För att garantera fortsättningen bildades ett kooperativ, med inslag av för boendeföreningen något udda deltagare, och en ny och mera publik lokal iordningställdes som mötesplats. I detta läge såg vi en samverkansspiral på väg uppåt, men insåg också att det fanns en fara i den nya konstellationen. Tillväxten i en samverkansspiral kan hotas från tre håll: ovanifrån (av samhället och institutionerna), nedifrån (av olika grupperingar) och inifrån (av en förstelnad organisation)²¹. Hittills hade samhället och institutionerna varit ett stöd, grupperingarna hade man haft med sig och organisationen hade varit dynamisk. Med ansträngd ekonomi fanns det en uppenbar risk att vissa boendes behov och intressen skulle komma att missgynnas. Samgåendet och utflyttningen från den lilla lokalen, som låg inne i kvarteret, innebar att barnen inte kom i samma omfattning som tidigare. Den boende som tidigare fungerat som överbyggare fick inte behålla sin uppgift, vilket innebar att det förtroende som i hög grad vilade på honom inte längre kunde utnyttjas. Boendeföreningens bakgrund och tillblivelse blev irrelevant och framtiden allt mindre förutsägbar, vilket bäddar för misstroende snarare än förtroende. De boendes, inte minst barnens, intressen och behov var en viktig del i spiralens inre

²⁰ Här passar referenser till ”gamla” socialpsykologiska rön. Bekant är t.ex. Lippits väl kontrollerade studie av hur olika ledarstilar påverkade klimatet i pojkgrupper. Den auktoritära ledarstilen ledde till ögontjäneri, osjälvständighet och passivitet när ledaren inte var närvarande. Att medlemmarna utvecklade aggressivitet mot varandra var också vanligt. I grupper med demokratiskt ledarskap arbetade pojkarna självständigt, effektivt och med högre tillfredsställelse. Man visade också större intresse för varandra och aggressivitet var ovanligt. Självfallet bör man tänka på att undersökningen gjordes med amerikanska medelklassungdomar men det var i övrigt fråga om en mycket kontrollerad studie där grupperna sattes samman genom matchning efter kriterier som intelligens, fysisk förmåga och socioekonomisk status. Man såg också till att inga gruppmedlemmar hade starka vänskapsband i starten, Lippitt, R. (1940). *An analysis of group reaction to three types of experimentally created social climate*.

²¹ Thunberg, A.-M., Novak, K., Rosengren, K. E., & Sigurd, B. (1979). *Samverkansspiralen*. Stockholm.

drivkraft, en del som genom överbryggarens påtvingade reträtt kom i skymundan. Samverkansspiralens uppgång hotades av de andra intressenterna i kooperativet och av kooperativets ekonomiska situation. I och med att överbryggaren, som hade goda kontakter med de boende och som han tidigare trodde också mandat hos andra relevanta parter, inte fick behålla sin ställning, föll hela grunden för samverkansspiralen. Överbryggaren fick inte det stöd och förtroende som krävs för att kunna fungera som överbryggare, vilket berodde på att bostadsföretaget och stadsdelsförvaltningen (storstadssatsningen) tvekade om sin roll och på samarbetsvårigheter mellan två av parterna i kooperativet. Samverkansspiralen kom av sig och det som nu finns är ett projekt med begränsad inriktning och räckvidd. Exemplet visar tydligt på betydelsen av att överbryggaren backas upp och ges mandat att agera.

En tillsatt överbryggare är inte oersättlig som person, men det förtroende han/hon byggt upp och den förmåga till överbryggande som han/hon besitter kan inte bara slängas bort. Att tvångsmässigt bryta den länken innebär att man också skär av länken till dem som gett honom sitt förtroende. En tillsatt överbryggare måste givetvis kunna få en efterträdare, men i så fall måste förankringen i olika led beaktas, förtroendet återuppbyggas (genom att människor är införstådda med förändringen och genom egen kontakt bedömer den nye överbryggaren som kompetent och trovärdig eller genom indirekta kontakter försäkras sig om att personen har de rätta kvaliteterna) och mandatets innehåll och kraft tydliggöras. I annat fall blir spiralen nedåtgående och nätverksbygget försvagas eller riskerar landa i ett fragmenterat eller negativt nätverk.

Slutord

Med assimilation avses att en minoritetsgrupp helt uppger sin gamla kulturella identitet och blir ett med majoritetskulturen. Detta är som bekant inget som eftersträvas i den svenska invandrapolitiken, i varje fall inte om man går efter vad som officiellt sägs och skrivs. I stället framförs en multikulturell ideologi där olika etniska och kulturella grupper anses kunna leva tillsammans med bibehållna identiteter men utan diskriminering. I praktiken bjuder majoritetskulturen starkt motstånd mot denna ideologi, oftast i form av vad vi kan kalla strukturell diskriminering vilken tar sig flera uttryck. Att svenska språket utgör den närmast självklara normen i arbetslivet är ett exempel som knappast är ifrågasatt. Andra former är mer försåtliga t ex de som har att göra med kontaktnät och ”tyst” kunskap om hur man bör bete sig för att bli sedd.

Integration i ett samhälle som samtidigt vill vara multikulturellt måste innebära att medlemmar ur en minoritetsgrupp kan leva jämlikt och utan diskriminering i det civila samhället tillsammans med andra grupper. Vi vet att detta är ett svåruppnåeligt ideal som förmodligen alltid kommer att

kräva kompromisser. Storstadssatsningens projekt har ofta haft integration i denna mening som mål och vi har här framfört synpunkter på vad som varit framgångsrikt respektive mindre lyckosamt för detsamma.

Utan kommunikation mellan grupperna kan ingen utveckling som leder till integration ske. Detta är närmast ett självklart konstaterande vars sanningshalt knappast behöver styrkas av särskilda undersökningar. Den viktiga frågan är istället hur denna kommunikation skall komma igång, underhållas och riktas för att få avsedd verkan. Vår artikel har handlat om detta.

Vi har för det första konstaterat att det vi kallat *överbyggare* ofta har en viktig roll i integrationsprocessen. För att fylla rollen bör dessa personer kunna arbeta på ett personligt plan nära individerna som skall integreras samtidigt som de har ett eget handlingsutrymme, åtnjuter respekt och har erkänd status som överbyggare i det civila samhället. En mycket viktig förutsättning är också att de är förtrogna med båda sidors kultur och tänkesätt. Vi har då sett att överbyggarna kunnat hjälpa parterna till en grundläggande förståelse av varandra bland annat genom att visa hur erfarenheterna som gjorts av människorna i en kultur *bakar i* erfarenheterna i en annan kultur.

För det andra har vi sett att riktningen i integrationssträvandena inte bör vara att främja ett samhälle med mycket starka personliga band mellan människor eftersom detta samtidigt innebär att samhället tenderar att segmenteras i grupper som ogärna kommunicerar med varandra. Istället förordar vi att strävan bör vara mot ett civilt samhälle präglad av svaga band (*weak ties*) mellan medlemmarna. Rekommendationen kan visserligen tyckas strida mot den multikulturella ideologin men vi anser att detta i så fall är en kompromiss som måste göras för att undvika sönderfall och samhällskonflikter på längre sikt.

Vi har också varit inne på integrationsprocessen mår väl av att aktivt ledas av överbyggarna åtminstone i starten. En instruktion om att invänta att människor som känner sig främmande inför varandra själva skall ta sociala initiativ visar sig tyvärr oftast vara alltför optimistisk. Därför mår integrationsprocessen väl av att bli hjälpt på traven av ett ledarskap, låt var av synnerligen demokratiskt slag.

För det fjärde och slutligen har vi velat framhålla betydelsen av varsamhet om de relationer som skapats under uppbyggnadsskedet. Förändringar av ledningsfunktioner och organisation måste förklaras och diskuteras för att uppnå legitimitet i målgrupperna.

Referenser

- Andersson, B., Bevelander, P., Broomé, P., Carlson, B., Liedholm, M., Otterbeck, J., Salameh, E.-K., Sörensen, J., Trulsson, J., & Ullberg, S. (2003a). *Malmö och storstadssatsningen. Sammanfattning från utvärderingsgrupperna vid Sociologiska institutionen, Lunds universitet och IMER, Malmö högskola*. Malmö: Malmö stad.
- Andersson, B., Liedholm, M., Lindberg, G., & Sörensen, J. (2002). The importance of good linkwork. Experiences from integration projects in Malmö, Sweden, *ENHR Conference in Tirana, 26-28 May 2003*. Tirana: Department of Sociology, Lund University.
- (2003b). The importance of good linkwork. Experiences from integration projects in Malmö, Sweden., *ENHR conference*. Tirana.
- Andersson, B., Liedholm, M., Otterbeck, J., Salameh, E.-K., Sörensen, J., Trulsson, J., & Ullberg, S. (2003c). *Fyra stadsdelar - fyra vägar mot integration. Storstadssatsningen i Malmö. Utvärdering av demokratiarbete och skolprojekt*. Malmö: Malmö stad.
- Bevelander, P., Broomé, P., Carlson, B., & Lindberg, G. (2003). *Variationer på framtidsmelodi. Storstadssatsningen i Malmö. Utvärdering av lokala arbets- och utvecklingscentra*. Malmö: Malmö stad.
- Blumer, H. (1986 (1969)). *Symbolic Interactionism. Perspective and Method*. Berkley: University of California.
- Borell, K., & Johansson, R. (1996). *Sambället som nätverk*. Lund: Studentlitteratur.
- Cooley, C. H. (1902 (1922)). *Human Nature and Social Order*. New York: Schribner's.
- Ewert, S. (2004). Sammanfattning av intervjustudie rörande Malmö stads och Region Skånes folkhälsoprojekt med internationella hälsoinformatörer. Malmö: Malmö stad, Stadskontoret.
- Granovetter, M. S. (1973). The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology*, 78.
- (1982). The Strength of Weak Ties: A Network Theory Revisited. In P. V. Marsden & N. Lin (Eds.), *Social Structure and Network Analysis*. Beverly Hills.
- Liedholm, M. (1991). *Boinflytande och deltagande som fenomen och process*. Lund: Sociologiska institutionen, Lunds Universitet.

- Liedholm, M., & Lindberg, G. (1999). *Kommunikation och integration i boendet. Sambanden till bostadsföretagens organisation*. Lund: Sociologiska institutionen. Lunds universitet.
- (2002). Bostadsföretag som redskap för integration. In C. Dahlgren, E. M. Hamberg & T. Pettersson (Eds.), *Religion och Sociologi*. Lund: Teologiska institutionen i Lund.
- (2004). Linkworkerprojektet på Munkhätteskolan (pp. 29). Lund: Sociologiska institutionen, Lunds universitet.
- Lindberg, G. (2003). *Individcentrerad arbetsförmedling i samverkan. Processutvärdering av Arbets- och utvecklingscentra i Fosie, Hyllie och Södra Innerstaden*. Lund: Sociologiska institutionen, Lunds universitet.
- Lippitt, R. (1940). *An analysis of group reaction to three types of experimentally created social climate*.
- Mead, G. H. (1934). *Mind, Self, & Society, from the standpoint of Social Behaviorist*. Chicago: The university of Chicago press.
- Olsson, S., Cruse Sondén, G., & Ohlander, M. (1997). *Det lilla grannskapet - Gårdar, trapphus & socialt liv*. Göteborg.
- Scott, J. (1992). *Social Network Analysis. A Handbook*. London: Sage Publications.
- Somerville, P., & Steele, A. (1996). Housing implementation: the role of mediation. *Scandinavian housing and planning research*, 13, 147-162.
- Thunberg, A.-M., Novak, K., Rosengren, K. E., & Sigurd, B. (1979). *Samverkansspiralen*. Stockholm.
- Waltzer, M. (1988). *Om tolerans*. Stockholm: Atlas.
- Wirth, L. (1938). Urbanism as a way of life. *American Journal of Sociology*, XLIV.